

Այս ամենէն յետոյ, զիւրի՞ն, դատաւան տրպարը պատմիչին, հաստատել էր բեմիւ Զէլէպի Բէօմիւրճեանի մէջ, անկախ հայ գրականութեամբ ընդհանրացած յըզացքէն:

— Զեմ կարծեր:

Բայց Ֆեալով մեր գրականութեան յաջողութեանց միջինին վրայ, երեմիա կը ներկայանայ շահեկան դէմք մը: Անոր գործէն որոշ մասեր անփոխարինելի են: Անոր թերութիւնները ժամանակին հետ մեղսած են արդէն: Բայց անոր արժանիքները կը շարունակեն ածիլ: Պոլսահայ գաղութին պատմութեան մէջ անկախ անկիւնաքարէ մը աւելին է:

Յ. ՕՇԱՆԸ

(Ներսէս-Էջմի)

յու, հաւաքելու, իրականութիւնը նուաճելու, տալիս վարդապետական բարձր փառասիրտքանց: Անոնց գործերուն մէջ անշուշտ տաճարներ չի ազատագրուած քորոնովին ու չի նորոգուիր անձի անձ, արուեստի ձեռք մը քեզիդնուտ աստիճան: Բայց երբ կը մօտենանք մեր պատմիչներուն, յիշելու անքորոնք ալ իրողութիւններ: Բիշեր զիսեմ քի եւս: Ի Էջմիշտ (Պոսիսե) այդ դարուն ք գրուած ու կը նկատուի զորոյս — գործոց մը փրանսական դասական տաճարին, միւսը ոճի կորովին, լրջութեան յուս, իրեն զոր, արուեստին — Էջմիշտ, արուեստին — Էջմիշտ գրեթէ կը մնայ հասարակ մեր ֆրոնտիկներուն մէջ գործածուած Էջմիշտ: Ու ասիկա անշուշտ քան մը սպասուածքանքին աւելի է: Եւրոպական մեծ գրականութեանց մէջ, պատմութիւնը ժողով դարուն ք որ պիտի ազատագրի ինքզինքը: Ու պիտի ընէ այդ աշխատութիւնը միշտ Էջմիշտէն, վաւերաբողքներու — Էջմիշտէն — Էջմիշտ ոչ քի ընդօրինակութեամբը (Վենետիկեան դարոց) կամ պատմաբանասիրական մասնակի խորատուութեամբ (Վիեննական դարոց): Գրագէտը, անկեղծ առաջ, որպիսիս յիշանկերուն հոգին տաճարի իր քանակն ու ժիւղ Միշտի գրի իր Ֆրանսայի պատմութիւնը, Օ. Թիսեմի վերականգնի միջին դարը, եւայլն:

Յ. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՏՕՆ Ա.ԿԱՆԵՔ ԵՒ ԲԵՄԱԿԱՆԵՔ

* Մարտ 3ի կիրակին Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցին ուր քարոզեց Տ. Գէորգ Վրդ., աստուածային պատերազմները պահելու անհրաժեշտութեան մասին: Թէեւ Աստուծոյ պատուիրանները տրուած են հին ժամանակի մարդերուն, բայց նոյն տունն հնչողունին ըսող դարերու մարդոց: Հետեւաբար մարդիկ պարտաւոր են պահել դանձնը:

* 5 Մարտ Գշ. — Սրբոց Ղեւոնդեանց Քանանայից տօնին նախորդ օր նախատօնակ և այս առաւօտ Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ: Մայր Տաճարին կից Ս. Էջմիածին եկեղեցւոյ մէջ:

* 7 Մարտ եշ. — Սրբոց Վարդանանց զօրովարաց մեքոց, նախորդ երեկոյին հանդիսաւոր նախատօնակը ու այս առաւօտեան Ս. Պատարագը տեղի ունեցաւ Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ: Պատարագեց ու քարոզեց ըստ սովորութեան Ժառ. Վարժարանի տեսուչը՝ Տ. Եղիշէ Վրդ., որ Աւարայրի հերոսին մէջ տեսաւ իրական սուրբն ու հերոսը, որ մարդկային միջոցներէն աւելի գերազոյն զօրութեան կը բանայ ինքզինքը: Այս մտածումին մէջ միայն ըմբռնելի կ'ըլլայ Վարդանանց շարժումը, և մեր ցեղին դարաւոր կեանքը:

Այս օրը, Ս. Աթոռոյս մէջ, Ժառ. Վարժարանի տաներուն տօնը կը նկատուի. նոյն օր անոնք կը վարեն եկեղեցական երգեցողութիւնները իրենց մէջէն ընտրուած դասապետներով:

* 8 Մարտ Ուր. — Ըստ իրաւական սովորութեան Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ասորոց Ս. Մարգարէ եկեղեցիին մէջ, ուր քարոզեց Տ. Վահան Վրդ. «Զի՞ն խնդրէիք զիս, ո՞չ գիտէիք թե՞ ի տան ձօր իմոյ պարտ է ինձ լինել» բնաբանով: Նախ ներկայացուց Ղաւարու Բ. Գլ. 41-52 համարներուն մէջ նկարագրուած դէպքը. — Յիսուս տաներկու տարեկանին Տաճարին մէջ: Ապա ծրնողներուն թելադրեց որ իրենք ալ Ս. Աստուածածնի պէս հակեն իրենց զաւակներուն վրայ, հոգ տանին անոնց եկեղեցաւերութեան, և յորդորեց ունկնդիր մանուկներն ու պատանիները որ իրենք ալ Յիսուս մանուկին պէս ըլլան ազօրասէր, յաճախեն միշտ եկեղեցի, և զայն նկատեն իրենց երկնաւոր ձօր տունը:

* 10 Մարտ կիր. — Բուն Բաբելոնքան. վարագործեալ սեղանի պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի մէջ. Ս. Պատարագի զգրապետութեան պաշտօնը վարեց ըստ սովորութեան Ս. Աթոռոյս լուսարարապետը Տ. Կիրակի Ծ. Վրդ.:

* 11 Մարտ Բշ. — Ա. օր Մեծ Պահոց. Միաբանութիւնը և աշակերտութիւնը պարտաբար բան բարձրացան աջահամբոյրով բարի պահք մաղթելու Ամեն. Ս. Պատրիարք ձօր և փոխդարձ մաղթանքը ընդունելու Նորին Սրբազնութենէն:

Նախընթաց տարիներու մէջ հաստատուած սովորութեանց համաձայն այս տարի ևս Մեծ Պահոց չըջանին ամէն Գշ. և եշ. երեկոներ տեղի

կ'ունենան Հսկումի ժամերգութիւններ, Դշ. օրեր կը տրուի նաեւ Բարդ: Աւելն առաւօտ անխախտ կը կատարուին Արեւադայի ժամերգութիւն. Դշ. եւ Ուր. աւելի հանդիսաւոր ձեւով. եշ. օրեր առաւօտեան ժամը 8ին կը կատարուի յատուկ ձառու ժամերգութիւն որու ընթացքին յատկապէս կանանց համար քարոզ կը խօսուի:

✱ 14 Մարտ եշ. — Այսօր տեղի ունեցաւ Մեծ Պահոց Հսկման առաջին ժամերգութիւնը, որու ընթացքին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը Մեծ Պահոց քարոզներու շարքը բացած եղաւ տպաւորիչ քարոզով մը. ընթացքին էր «Անուապիկ ժամանակ քնդունելի, անա օր փրկութեան»: Նախ բացատրեց թէ ի՞նչ որիւմ պէտք է մտիկ ընել Մեծ Պահոց ընթացքին տրուելիք քարոզները. — ուշադրութիւն ընծայելով ոչ թէ քարոզչի խօսելու կերպին այլ նշաններն խօսուածին. ոչ միայն քարոզի տպաւորութեան տակ աւելի քրիստոնէականի կեանք մը ապրելու լոկ փափաքը ունենալով, այլ առաւելագոյն գործադրելով ըսուածները, եւ ապա պարզեց թէ ի՞նչ կերպով պէտք է անցնել քառասներեայ պահոց այս շրջանը. — աղօթքով եւ ապաշխարութեամբ, աւելի ներամիտի կենցաղով եւ աշխարհային հաճոյքներէ զերէն այս շրջանին հրաժարելով:

✱ 17 Մարտ. Բ. Կիր. Մեծ Պահոց. Արամման. Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ ի Ս. Գարութիւն եւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիներու մէջ, Վերջնայ մէջ քարոզեց Տ. Պարգե Վրդ. Վրթանէսեան. «Մի՛ համարիք երէ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարգարէս. ոչ եկի լուծանել, այլ՝ լնուլ» (Մտթ. Ե. 17) ընթանի մասին: Պարզեց օրէնքի նշանակութիւնը մարդկային պատմութեան եւ ընկերութեան մէջ. ու ներկայացնել վերջ օրուան Արտաքման Կիրակիի՝ խորհուրդը, բացատրեց թէ Մեծ Պահոց քառասներեայ ապաշխարութեան այս շրջանը գերազանցօրէն ժողովարութեան ու շափաւորութեան պատգամն է որ կը բերէ հատապնդանքներու: Ի վերջոյ շեշտեց ապաշխարութեան, պահեցողութեան ու աղօթքին կարեւորութիւնը որոնք հաշտութիւն մը յառաջ պիտի բերէին Աստուծոյ եւ հաւատացեալին միջեւ:

Իսկ ի Ս. Գարութիւն, յետ Ս. Պատարագին, որ մատուցուեցաւ մեր վերնատան մէջ, երեքս զարծմամբ հանդիսաւոր թափօր կատարուեցաւ քրիստոսի Ս. Գերեզմանին շուրջ հանդիսապետութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր:

✱ 19 Մարտ Դշ. — Հսկումին քարոզեց Տ. Սերովբէ Վրդ. որ շեշտեց սա իրողութիւնը թէ ըլլալ Մեծ Պահոց Կիրակիներով ներկայացուած խորհուրդներով, եւ ըլլալ այս շրջանին կատարուած զմայլելի արարողութիւններով, կը ներկայացուի մեղքը իր աղիտաւոր հետեան քննելով, ու կը ցուցուի անկէ ազատելու անհրաժեշտութիւնը եւ միջոցը — ապաշխարութիւնը: Մեղքը կ'ապականէ, ոչնչութեան կը վերածէ Աստուծոյ գլուխ գործոց հրաշակերտը — մարդը. սակայն ապաշխարանքը կը մաքրէ, կը վերականգնէ եւ անոր կը վերադարձնէ իր նախկին հոգեկան զեկեղեցութիւնը:

✱ 24 Մարտ Բ. Կիր. Մեծ Պահոց. Անառակին. Ս. Հրեշտակապետ մատուցուած Ս. Պատարագի ընթացքին քարոզեց Տ. Շաւարշ Վրդ. որ յանձինս Անառակ Որդւոյ եւ անոր հօր, մատնանչեց մեղաւոր մարդն ու Աստուած, բացատրելով առաջինին չարաշար մեղանշելն ու երկնաւոր Հօր առջեւ դարձի գալու անհրաժեշտութիւնը:

✱ 26 Մարտ Դշ. — Հսկումին քարոզեց Տ. Հայրիկ Վրդ. որուն քարոզը կ'երևի Սիոնի այս ամառան թիւին մէջ:

✱ 30 Մարտ Եր. — Դարձեալ համաձայն իրաւական սովորութեան Միաբանութեան ու աշակերտութեան մէջ մասը, գլխաւորութեամբ Տ. Դէորդ Վրդ. ի բարձրացաւ Զիթենեաց լեռը, ուր կատարուեցաւ երեկոյան ժամերգութիւն, եւ ապա ժամը 7.30ին՝ Հսկում եւ գիշերային ու առաւօտեան ժամերգութիւնները, Համբարձման սրբավայրի մեր բաժնին մէջ, Վրանի ներքեւ: Կէսգիշերէն երկու ժամեր առաջ Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Համբարձման մատուոյն մէջ Յիսուսի օտնատեղւոյն վրայ հաստատուած սեղանին վրայ: Պատարագեց ըստ սովորութեան Ս. Աստուածածնի եկեղեցւոյ տեսուչ՝ Տ. Խորէն Վրդ.: Կէս գիշերին վանք վերադարձաւ Միաբանութիւնը:

✱ 31 Մարտ Դ. Կիրակի Մեծ Պահոց. Տնեսին. Ինքնաշարժներու շարանով մը, ամբողջ Միաբանութիւնը, գլխաւորութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, ելաւ Զիթենեաց սար, ուր «Հրաշափառ» ուխտի արարողութիւն կատարուեցաւ Համբարձման սրբավայրին մէջ, նախագահութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր. ապա հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ մեր բաժնի վրանի տակ: Պատարագեց եպիսկոպոսական թագով ու գաւազանով Տ. Դէորդ Վրդ.: Քարոզեց Տ. Շաւարշ Վրդ. որ գովեց ո՛չ թէ անիրաւ Տնտեսի ըրածն այլ անոր արթնամտութիւնը, եւ յորդորեց որ մարդիկ, իւր տնտեսներ Աստուծոյ իրենց վստահուած նւթական, հողեր ու բարոյական հարստութեանց, արթնամտութեամբ եւ խղճմտութեամբ արժէքաւորեն զանոնք:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆԵՐ:

✱ 9 Մարտ Եր. — Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր այցելեց Բոլոնիական հիւպատոսը:

✱ 11 Մարտ Բշ. — Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայր հետն ունենալով լուսարարապետ Տ. Կիրակի Մ. Վրդ. վրդ. փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Բոլոնիոյ հիւպատոսին:

✱ 15 Մարտ Ուր. — Արհի. Բովհաննէս Արքեպս. Նազլեան ընկերակցութեամբ Հ. Գալուր եւ Հ. Բովհաննէս վարդապետներու այցելեց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր:

Նոյն օրը յետ միջօրէի իրանի վեհ. Ռիդա Բէհէվի Շահին ծննդեան տարեդարձին առթիւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը հետն ունենալով

Հոգ. Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ.ը շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ քաղաքին իրանական ընդհ. հիւպատոսին:

✱ 18 Մարտ Բշ. — Ի զիմաց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, լուսարարապետ Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ. ընկերակցութեամբ Տ. Գէորգ, Տ. Պարզեկ և Աւագ Թարգման Տ. Պսակ Վարդապետներու, այցելեցին տեղւոյս յունաց պատրիարքարանը, մասնակցելու այն ընդունելութեան որ կը տրուէր ի յարգանս Աղեքսանդրոյ Գրիստափորոս, և Անտիոքի Ալեքսանդրոս յոյն-օրթոտոքս պատրիարքներու, որոնք հիւրաբար կը գտնուէին Ս. Քաղաքս:

✱ 23 Մարտ Եր. — Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր այցելեցին Վահօն Լի-ի Մերձաւոր Արեւելքի ընդհանուր տնօրէն Պ. Ճանիկ Չազըր և իր տիկինը:

✱ 25 Մարտ Բշ. — Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Տէր եւ Տիկին Ճանիկ Չազըրին:

✱ 26 Մարտ Գշ. — Եւրոպացեաց Զատիկի տօնին առթիւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը հետեւորդ վարդապետներով միատեղ այցելեց Ֆրանչիսկեանց Կիւսղոսիան և Լատին Պատրիարքարանը:

Նոյն առթիւ ի զիմաց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, Տ. Գէորգ Վրդ., Տ. Պսակ Վրդ. և Տ. Շահէ Արեղայ այցելեցին Գերման և Յոյն Կաթոլիկ մեծաւորներուն, իսկ Տ. Գէորգ Վրդ. և Տ. Բարդէն արեւոյ՝ Հայ Կաթոլիկներու մեծաւորին:

✱ 27 Մարտ Գշ. — Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր այցելեցին Մուրատ փաշա Ռահայի նախկին ղապի նախարարը Տէր և Տիկին Ճանիկ Չազըրի հետ միասին:

Նոյն օրը յետ միջօրէի Ղպտոց եպիսկոպոսին կողմէ տրուած թէյասեղանին, ի պատիւ վերոյիշեալ Ղպտի նախարարին, մասնաւոր հրաւերով մասնակցեցաւ նաև Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, լուսարարապետ Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ. և Աւագ Թարգման Տ. Պսակ Վրդ. ի հետ միասին: Թէյասեղանին հրաւիրուած էին նաև Տէր և Տիկին Ճանիկ Չազըր:

Թէյքէեանի համանուն քերթուածը. և ապա Ժառանգաւոր Սաներ խորհրդաւոր լոյսերու տակ ու պատմական զգեստներով լուս' և ութմիկ պարային շարժումներով ներկայացուցին հայ բանակին հաղորդուիլը Աւարայրի դաշտին վրայ, պատերազմը, Վարդանի անկումը և յանմահութիւն փոխադրուիլը. արամին երաժշտութիւնը Ս. Ռ. Պէրպէրեանէ, իսկ պարագրութիւնը Շ. Ռ. Պէրպէրեանի կողմէ յօրինուած էր:

Այս երկու տպաւորիչ տրամներուն յաջորդեցին երկու դաւեշտներ: Առաջինը, դրուած Յ. Օշեկանի կողմէ, «Քառատուն աստի ետք», որուն հերոսն է նոյնինքն Յ. Պարոնեանի Արիստղոս Աղան, որ քառասուն տարի շնչկատան պանդրխտելէ վերջ Հայաստան կ'ուզէ դառնալ: Զաւեշտին մէջ մի տուի բեմ կը հանուին մեր օրերու «մեծապատիւ մուրացկանները», որոնց սակայն Արիստղոս Աղան, խրատուած անցեալէն, ոչինչ կը հաճի տալ այս անգամ: Միւս դաւեշտն էր Ե. Օտեանի ծանօթ «Հեռոստիստը»:

Շուրջ երկու քուկէս ժամեր տեղ այս հանդէսը իրական վայելիքի ու կազդուրման պահ մը եղաւ բոլոր ներկաներուն: Բեմին վրայ կարծես իրարու կը հակադրուէին մեր նախնեաց փառապանծ զորքունէութիւնը ու մեր ներկայ ժամանակներու ծիծաղելի կողմերը:

Ժառանգաւոր Սաներ հաւատարմ յաջորդութեամբ կատարեցին իրենց ինկած դերերը, ըլլալ ողբերգութեանց ըլլալ դաւեշտներու մէջ: Միևնոյն հանդէսը կրկնուեցաւ յաջորդ օր յատկապէս անոնց համար որոնք տեղի նեղութեան պատճառով չէին կրցած ներկայ ըլլալ նախորդ օրը:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ՆՈՒՐԵԱՆ

1878 - 1940

ՀԱՆԳԻՏ ՍՐԲՈՑ ՂԱՐԳԱՆԱՆՑ

10 Մարտ Շաբաթ երեկոյին, Սրբոց Վարդանանց զօրավարաց տօնին առթիւ Թատերական երեկոյթ մը սարքուած էր Ժառ. Վարժարանի կողմէ զպրոցի սրահին մէջ: Հանդէսին կը նախագահէր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, ներկայ էր Միաբանութիւնը եւ հրաւիրեալ քաղմութիւն մը:

Յայտագիրը բաղկացած էր չորս մասերէ. նախ ներկայացուեցաւ «Աստուած կ'իջնէ Հայաստան» մէկ արար տրամը, ուր կը բեմադրուէր Հայոց դարձն ի քրիստոնէութիւն յարակից պարագաներով: Ապա պարագրուեցաւ «Խորհուրդ Սրբոց Վարդանանց», որուն իբրև նախերգանք արտասանուեցաւ՝ առանձնաբար և խմբովին՝ Վ.

Մարտ 9-ին իր յաւիտենական հանգիստը մտաւ Ս. Աթոռոյս դիւանապետ Պ. Կարապետ Նուրեան:

Հանգուցեալը, որ տէր չէր արդէն տուկուն առողջութեան մը, վերջին երեք ամիսներու ընթացքին գրեթէ անգործութեան դատապարտուած՝ հիւանդ պառկած էր:

Հիւանդութիւնը թէեւ դանդաղ բայց տակաւ առ տակաւ մաշեց զինք ու սպառեց իր կենսական ոյժերը, մինչև որ վերջնականօրէն մարեց անոր կենանքին արեւը վերոյիշեալ թուականին գիշերուան ժամը 11ին:

Կ. Նուրեան ծնած է 1878 Մայիս 28-ին Պոլսոյ Բերայի թաղին մէջ: Որդին էր Յով-